

Oponentský posudek dizertační práce

Mgr. Václav Ježek, M. A.

**The historical and archaeological importance of travel accounts
made by Russian pilgrims to the Near East from the 12th to 19th centuries
(Russia and the Near East in the context of ecclesial history)**

Historie – obecné dějiny, Ústav světových dějin FFUK
Praha 2018, 331 s. rkp. včetně ilustrací

Dizertační práce Václava Ježka je věnována záznamům ruských poutníků hovořících o jejich cestách na svatá místa na Blízkém Východě od 12. do 19. století. Práce je zahájena obecným úvodem do problematiky, po němž následuje rozsáhlá pasáž věnovaná politicko-náboženským vazbám a vztahům mezi Kyjevskou Rusí, Moskevskou Rusí a imperátorským Ruskem na jedné straně a pravoslavnými patriarcháty na Východě (Konstantinopol, Alexandrie, Antiochie, Jeruzalém) na straně druhé. Jedná se zároveň o nástin rusko-řeckých vztahů, protože řecký živel byl pro pravoslaví na Blízkém Východě klíčový. Tato pasáž je rozdělena na několik chronologicky řazených oddílů: první kapitola je věnována nejstarším dějinám vzájemných vztahů, druhý 16. a 17. století, třetí pak období starověreckého schizmatu (jehož počátek však spadá také do 17. století). Další kapitoly se zabývají různými aspekty vztahů v 19. století. Střídavě se tu setkáváme s referencemi o poutnících na svatá místa, s různými sondami do politicko-náboženských vztahů mezi Ruskem, Západem a Blízkým Východem, analýzou ruské duchovní mise v tomto prostoru, obchodních aspektech problematiky atd. Můžeme souhrnem konstatovat, že této smíšené problematice jsou věnovány kapitoly 4–12. Kapitola třináctá nastiňuje další vývoj problematiky po roce 1917. Práci završuje závěr a bibliografie.

Dizertační práce se zabývá tématem v našem prostředí dosud opomíjeným. Ruské poutnictví do oblasti Blízkého Východu je zajímavé jak pro historiky, tak pro rusisty i specialisty na blízkovýchodní region. Je to téma interdisciplinární, vyžadující dobré znalosti nejen místních reálií a historických souvislostí, ale také reálií náboženských. Zvláště závažná je znalost východního křesťanství s jeho různými variantami (pravoslaví, orientálněkřesťanské církve, uniatské denominace). Právě pro svou interdisciplinaritu a nutnou znalost klíčových jazyků se jedná o téma náročné a málokterému badateli dostupné.

Práce Václava Ježka prokazuje schopnost dobré orientace v problematice, solidní znalost reálií historických i nábožensko-kulturních, využívá široké škály pramenů a literatury. V našem prostředí se jedná o inovativní a pozoruhodnou syntézu, která může právem vyvolat pozornost v širokých odborných kruzích. Svým rozsahem a záběrem je v našem prostředí jedinečná.

Nehledě na svůj vědecký přínos můžeme v práci nalézt formální nedostatky. Především citelně schází metodologický úvod. Kapitola *Introduction* (s. 11–19) obsahuje pouze povšechný a nestrukturovaný výklad, který vědecké uvedení nemůže nahradit. Schází pro historickou práci v podstatě povinný přehled pramenů a literatury. Dále postrádám definici metodologie, specifikaci tématu, badatelského pole a cílů práce. Nezbytné by také bylo vymezení základních pojmů; pro čtenáře neznalého ekleziologických reálií by bylo dobré vymežit pojmy pravoslaví, východní křesťanství či orientální křesťanství. Po zmíněném úvodu již následuje vlastní text práce, a proto je čtenář bez jakékoli průpravy vržen *in media res*.

Zcela uspokojivá není ani struktura textu. Problematický je již způsob členění kapitol; některé se věnují jednomu či více stoletím, zatímco většina z nich je věnována století devatenáctému. To se tak defakto stává jádrem práce. V rámci samotných kapitol se autor nechrání chronologického vymezení a často zabíhá do více či méně vzdálené minulosti i budoucnosti. Jen jeden příklad za všechny: druhá kapitola věnovaná podle názvu 16. a 17. století obsahuje rozsáhlé pasáže věnované Petrovým reformám a dalším událostem století osmnáctého. Text tak ztrácí na přehlednosti a objevuje se jakási refrenizace: o některých historických epochách se hovoří na více místech práce, místo aby se pojednání o nich soustředilo do patřičné kapitoly. Tematická kapitola naopak deklarovanou problematiku nevyčerpává a čtenář může (či nemusí) některé závažné události nalézt na zcela jiném místě práce.

Stejně jako se autor přidržuje chronologie spíše volně, práce je pestrá i tematicky. První třetina práce působí dojmem širokého úvodu do problematiky rusko-východokřesťanských vztahů se zaměřením na rusko-řecké církevní vztahy. Zároveň je tu předložen také přehled ruských referencí o poutích na svatá místa na Blízkém Východě. Tematická pestrost se ještě zvyšuje v kapitolách věnovaných 19. století, které jsou navíc dále členěny do oddílů. Samotné členění je pestré samo o sobě, ale i v rámci jednotlivých podkapitol nalézáme další exkursy a tematické překryvy s jinými částmi práce. Kapitoly na sebe navazují velmi volně a v jejich rámci nacházíme pasáže volně či těsněji související s celkovým tématem.

K faktografické stránce práce mám jen několik drobných výhrad. Historické práci by prospělo, kdyby se při prvním výskytu určité osoby zmínilo celé její jméno a stručná biografická data (např. s. 152, opět jen jeden příklad za všechny). U mnohých jmen je třeba uvádět i církevní hodnosti. Ohledně ruských kulturních dějin je potřeba zmínit, že pojem Rusko („Russia“) se užívá až od doby Petra Velikého, do té doby hovoříme o Rusi (Moskevské, Kyjevské atd.) či o Moskovii. Užívání nepřesných pojmů se týká také ekleziologické oblasti; nevystačíme si jen s pojmem protestanté („protestants“), jak je v práci uváděno, protože se pod ním mohou skrývat zásadně odlišné křesťanské směry (anglikáni, luteráni, evangelikálové atd.). Při přehledu referencí o pobytech ruských poutníků nestačí jen převyprávět pramen, ale je také potřeba kriticky jej konfrontovat, zvláště jedná-li se o pramen hagiografického charakteru, jehož historická relevantnost může být sporná.

Formální nedostatky nacházím také v citačním úzu. Místy se odkazuje u tištěného zdroje nikoli na stránku, nýbrž na celou knihu. Některé poznámky obsahují odkaz na archivní zdroje a zároveň jejich publikovanou verzi. Pokud autor čerpal z publikované verze, archivní odkaz se neuvádí, nebo se uvádí alespoň na druhém místě. Čerpal-li autor z archivů, však s určitostí nevíme, protože schází heuristický úvod.

Práce je psána v angličtině. Abstrakt a titul psány česky vyžadují výraznou korekturu gramatickou i stylistickou. Angličtina je stylisticky na lepší úrovni, ale i zde se setkáváme s větami nemajícími přísudkovou část či se záměnou stejně znějících slov, jako *where* a *were* (např. s. 58-59), *here* a *hear* (s. 60). Užívání zdrojů ve více jazycích autora svádí k makarónštině, kdy se v anglickém textu vyskytují slova a slovní spojení v ruštině a azbuce, které navíc uvádí v nepřímých pádech. V anglojazyčném textu je třeba jiné abecedy transliterovat podle platných pravidel a originální podobu uvádět do závorek či do poznámky (to se týká ruštiny i řečtiny). Jako rusista upozorňuji na to, že předrevoluční ruský pravopis je třeba přepisovat do současného ruského úzu. Ačkoli je zjevné, že autor umí velice dobře rusky, nalezneme řadu překlepů. Kvůli scházejícímu úvodu schází také poznámka o pravidlech užívaných pro transliteraci cyrilice a alfabety.

Během obhajoby bych rád, aby autor upřesnil, co přesně má na mysli, když na některých místech své práci hovoří o „agresivitě“ římskokatolického a protestantského působení na Blízkém Východě. Dále bych rád, aby konkretizoval, jaké protestantské působení má na mysli (viz výše). Konečně, k širší diskusi, bych rád, aby zazněl komentář, jak ruské prameny reflektují

situaci orientálně křesťanských církví na Východě? Nemůžeme ve vztahu k nim vnímat například řecké církevní působení také jako expanzivní?

Závěrem

Dizertační práce Václava Ježka je přínosnou a originální syntézou. Obsahuje v českém prostředí málo známá fakta a obohacuje český vědecký diskurs. Technické nedostatky nejsou podle mého názoru překážkou jejího předložení k obhajobě. V případě eventuální publikace bych však doporučoval zpřehlednit strukturu celé práce. Především dodržovat chronologii a sdružit části věnované 19. století. Dále by měly být odděleny pasáže věnované obecnému výkladu historických okolností, jednotlivým závažným jevům (např. nestvořený oheň) a biografiím a referencím jednotlivých poutníků.

Předložená práce Václava Ježka splňuje požadavky kladené na FFUK na dizertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně klasifikuji jako prospěl.

V Praze 20. května 2018

doc. PhDr. Hanuš Nykl, Ph.D.